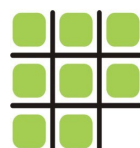

Локални план акције за унапређење положаја Рома на територији општине Ариље

Ариље, децембар 2012.

САДРЖАЈ

1. Резиме
2. Увод
3. Општи подаци о Ромима
4. Приоритетне области у оквиру декаде инклузије Рома
5. Анализа ситуације
6. Општи и специфични циљеви

Резиме

Локални акциони план за унапређење положаја Рома је плански документ који се бави дугорочним решавањем питања ове осетљиве друштвене групе.

Продукт је рада Тима за израду локалних акционих планова за Роме у области образовања, запошљавања, здравства и становања и осталих локалних актера који су били укључени у процес израде овог документа.

План се доноси за период од 4 године (2012-2016). Део потребних средстава обезбедиће општина активирањем већ постојећих и издвајањем додатних ресурса, а значајна финансијска подршка се очекује од надлежних министарстава Владе Републике Србије и донаторских програма.

Локални акциони план почива на анализи релевантних националних и локалних стратешких докумената, анализи стања, анализи проблема и процени потреба ромске популације на подручју општине Ариље.

Укупан друштвени положај Рома који се налазе на подручју општине, њихов степен образовања, ниво здравствене и социјалне заштите, стопа запослености, лоши услови становања као и низ других проблема битно су утицали на дефинисање циљева локалног акционог плана.

Општи циљ Плана је унапређење положаја Рома на територији општине Ариље, нарочито у области образовања, здравствене заштите, запошљавања и становања и стварање услова за њихову већу укљученост у друштвене токове.

Планом је предвиђено да се током имплементације остваре следећи **специфични циљев** у области:

- **становања** (Створити услове за легализацију стамбених објеката у свим Ромским насељима на територији општине (Горња Махала, Доња Махала...); Унапредити и изградити инфраструктуру у Ромским насељима; Побољшати услове становања ромских породица у Ариљу обезбеђивањем минималних стамбених стандарда);

- **образовања** (Повећање броја ромске деце која похађају редовну наставу у предшколским установама у Ариљу, кроз стварање бољих услова за припремну наставу; Повећање броја деце ромске популације која редовно уписују и похађају основну школу уз мотивацију за остваривање успешних резултата; Повећање броја ромске деце која редовно похађају средњу школу кроз промовисање значаја средњошколског образовања; Повећање броја ромске деце која су укључена у систем високошколског образовања);

- **запошљавања** (Смањити стопу незапослених Рома и повећати број радно способног и економски активног ромског становништва на територији општине Ариље);

- **здравства** (Повећање нивоа знања о значају лечења и превентиве контроле здравља целе ромске популације у Ариљу; Побољшање положаја социјално угрожених Рома кроз помоћ у здравственој нези и адекватном начину исхране; Унапређење хигијенско епидемиолошких услова у Ромским насељима у циљу спречавања настанка и ширења заразних болести.

Управљање реализацијом Акционог плана вршиће Тим, односно Радна група именована од стране председника општине. Непосредну имплементацију обављаће бројни актери укључени у активности на реализацији Локалног акционог плана (органи, институције, организације).

План представља организован напор да се врло сложена и бројна питања Рома у општини Ариље решавају ефикасније и уз мобилизацију свих расположивих људских и материјалних ресурса.

Увод

Шта је Локални план акције за унапређење положаја Рома?

Под процесом локалног акционог планирања унапређења положаја Рома на територији општине Ариље, подразумевамо процес доношења одлука о томе које промене значајне за живот Рома намеравамо да остваримо у локалној заједници у току предвиђеног временског периода. Тај процес се заснива на идентификовању најбољег начина ангажовања капацитета свих релевантних актера у заједници у планирању и примени плана. Локални акциони план за унапређење положаја Рома посматрамо као резултат процеса планирања или планску одлуку којом су дефинисани основни начини остваривања циљева ове националне мањине у локалној заједници.

Нормативни оквир у коме се Србија бави питањем интеграције Рома представља мешавину међународног и националног законодавства. Србија је потписала и ратификовала одређен број међународних и регионалних споразума који се односе на људска права укључујући, на пример, Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Међународни пакт о економским, социјалим и културним правима, Конвенцију о укидању расне дискриминације, Европску конвенцију о људским и мањинским правима, Оквирну конвенцију о заштити националних мањина савета Европе, којима су дефинисане обавезе државе да омогући свим грађанима, укључујући и Роме, да остварују своја права без предрасуда и дискриминације.

Потписивањем *Декларације Декаде инклузије Рома 2005 - 2015*, у Софији 2. фебруара 2005. године од стране председника влада земаља учесница, започела је реализација иницијативе *Декада инклузије Рома 2005- 2015*. Циљ ове међународне иницијативе која окупља државе централне и југоисточне Европе, међународне организације, удружења грађана и представнике ромског грађанског друштва, је унапређивање положаја Рома, као и смањивање неприхватљивих разлика између Рома и осталог дела становништва. Поред одређених приоритетних области (становане, образовање, запошљавање и здравство), посебна пажња је посвећена и сузбијању дискриминације, смањењу сиромаштва и побољшању положаја жена, а основни принцип је и укључивање представника ромских заједница у све процесе.

Локални акциони план за унапређење положаја Рома у Ариљу, настао је као резултат рада Тима, уз учешће представника свих релевантних институција, организација, цивилног сектора и представника ромске популације. Стратешки циљ Локалног акционог плана, дефинисан је као унапређење положаја Рома, нарочито у областима образовања, здравствене заштите, запошљавања и становања, чиме ће се створити услови за њихову већу укљученост у друштвене токове. Корисници Плана су институције Владе Републике Србије које су надлежне за ромска питања, Министарство рада и социјалне политике (МРСП), као и друга надлежна министарства, Републичке институције и установе, Локална самоуправа, градска јавна предузећа, институције и установе, цивилни сектор.

Локални акциони план намењен је представницима локалних власти, ромским активистима, запосленима у образовним и здравственим институцијама, Центру за социјални рад и осталим локалним институцијама и организацијама чије поље рада има везе са унапређењем положаја Рома.

Циљ овог акционог плана је да укаже на важност планског и системског приступа, као и важност међусекторске сарадње, у настојању да се постигну минимални помаци у решавању бројних проблема који су повезани са унапређењем Рома у локалној средини.

Стратешки оквир локалног акционог плана одређен је у складу са политиком и правцима деловања дефинисаним Националном стратегијом за унапређење положаја Рома у Републици Србији, Националном стратегијом за смањење сиромаштва и другим националним стратешким документима од значаја за четири наведене области. Локални акциони план за унапређење положаја Рома уклапа се и у стратешке правце дефинисане локалним стратешким документима у овој области.

Локални акциони план за унапређење положаја Рома доноси се на период од 4 године, са детаљном разрадом активности.

Процес израде Локалног акционог плана за унапређење положаја Рома у Ариљу, заснивао се на интерактивном приступу и савременим методологијама.

За потребе процеса, прикупљање и анализу основних податка о положају и потребама Рома у Ариљу, коришћени су следећи извори: кроз пројекат „Заједно за прогрес“, чији је носилац НВО Форца Пожега, а финансијер Норвешка амбасада у Србији, обављено је анкетирање припадника Ромске популације у Ариљу која је за резултат дала све потребне статистичке и друге податке за израду овог Плана, обављени су састанци и консултације са представницима цивилног сектора и представницима ромске популације.

Процес израде Плана спроведен је у периоду август-децембар 2012. године.

ПОГЛАВЉЕ 1: ОПШТИ ПОДАЦИ О РОМИМА

1.1 Роми у Републици Србији

Укупан друштвени положај Рома, не само код нас него готово у свим земљама у којима живе изразито је неповољан. По свим показатељима друштвеног положаја (запосленост, образовање, друштвени углед, животни стандард и сл.), Роми се налазе на најнижој друштвеној лествици.

Ромска популација у Србији и даље се налази у незавидном положају као најугроженија и најмаргинализованија национална мањина, суочавајући се са низом препрека које настављају да онемогућавају њен развој. Проблеми са којима се Роми суочавају присутни су у свим областима, у скоро сваком аспекту јавног и приватног живота, почевши од немогућности испуњавања основних потреба, као што су адекватна здравствена заштита, основно образовање и социјална помоћ, па све до баријера на које наилазе у приступу тржишту рада. Ромску популацију карактерише значајно виша стопа сиромаштва, незапослености и болести у односу на остатак становништва у Србији. Будући да Роми нису довољно присутни у политици и институцијама, мали је број оних који могу да заступају интересе ромске популације.

Роми нису укључени у рад зато што нису школовани, а нису школовани зато што су сиромашни, односно немају никакве услове за школовање. Да би доживели елементарну друштвену промоцију, за шта је потребно имати стабилност прихода, Роми, као и остали, морају имати бар основну школу, а основну школу многи не завршавају јер немају услова за то. И, тако у круг. Резултати многих истраживања показују да су Роми, у односу на остале сиромашне групе **најсиромашнији**.

Величина Ромске популације представља предмет полемике. Према званичним бројкама, добијеним на основу пописа из 2002. године, у Србији живи 108.193 Рома или 1,44 % од укупног броја становника. Међутим, претпоставља се да је овај број знатно мањи од реалног. Основни разлози за овакву несигурност јесу недостатак документације, нерегистровано становање и опште неповерење између власти и Рома. Процене стварног броја су различите: недавна истраживања показују да у насељима широм земље живи најмање 270.000 Рома¹. Међутим, често се наводи процена да у Србији има између 450.000 и 500.000 Рома. Неслагање око тачног броја Рома, као и изражено одступање између званичних и широко прихваћених бројки, представља добар пример степена маргинализације и отуђења ромске популације у Србији.

Тежак положај ромске популације у Србији најбоље се изражава на најрелевантнијим чињеницама: између 35% и 60% ромске деце није уписано школу, док између 60% и 80% Рома нема завршену основну школу. Овакав тренд води ка томе да мање од 1% Рома заврши више или високо образовање. Цифре нису боље ни у економском аспекту, будући да скоро половина ромске популације живи у сиромаштву, док се процењује да око 2/3 деце из ромских насеља живи испод границе сиромаштва. Нешто мање од 1/3 ромских жена је запослено. Данас између 60% и 80% Рома живи у нехигијенским изолованим насељима, од којих 70% чине неформална насеља. У Србији живи и око 45.000 интерно расељених лица (ИРЛ) ромске националности са Косова, док је само половина њих званично регистрована као ИРЛ.

1 Уједињене Нације у Србији – Остваривање права Рома (2008), страна 20

Статистике о просечној старости Рома можда најбоље илуструју њихов положај: према независним проценама, мање од једног процента Рома живи дуже од 60 година. Ромске жене и деца представљају нарочито угрожене групе и мете оних који се баве трговином људима, где Роми чине више од 30% идентификованих жртава. Ситуација је још драматичнија када су у питању малолетна лица, јер 72% свих идентификованих малолетних жртава трговине људима у Републици Србији чине ромска деца и млади људи.

Наведени проблеми не постоје независно један од другог већ се међусобно преплићу, при чему је најизраженија дубоко укореењена дискриминација са којом се Роми суочавају у односима са државном администрацијом, будућим и садашњим послодавцима, даваоцима услуга и приватним лицима, што најбоље показују следећи подаци: ромска популација је око 7,5 пута изложенија сиромаштву у односу на остатак становништва у Републици Србији; стопа незапослености у ромској заједници је четири пута већа од националног просека³.

Још један од кључних елемената који ромској популацији онемогућава приступ социјалним службама, јесу потешкоће са којима се многи Роми суочавају у добијању личних докумената који су неопходни за потпуно остваривање њихових права. Овај недостатак приступа личним документима доводи до тога да су многи Роми у Србији без држављанства, што их онемогућава да у потпуности остваре своја права која им као грађанима припадају. Постоји много узрока овог проблема, као што су: недостатак цивилне регистрације, немогућност пријаве пребивалишта услед недостатка правно признатог боравишта, недостатак финансијских средстава за плаћање неопходних такси, неформисаност о процедурама, уништене матичне књиге на Косову, институционална дискриминација Рома, дуге и сложене административне процедуре.

1.2 Роми у општини Ариље

У општини Ариље према подацима Републичког завода за статистику (Попис 2012 године) живи 19.000 становника. У Ариљу живи 145 Рома, (најбројнија национална мањина у граду).

Број младих у оквиру популације премашује 50% укупног броја Рома.

1.3 Проблеми и ограничења

Као и остале сиромашне групе и Роми имају бројне проблеме. Ипак, постоје и они проблеми који се могу означити као специфични ромски проблеми, то су предрасуде које представљају својеврсну баријеру, нарочито у остваривању права при запошљавању, у образовању и лечењу. Томе треба додати и резиденцијалну (просторну) сегрегацију до које је дошло делимично насилним путем, али и на спонтан начин, тако да данас Роми живе у засебним насеобинама (махале) које карактерише посебан начин живота. Просторна изолованост отежава и успорава комуникације са осталима и свакако, ограничава могућност осавремењивања начина живота.

Када је реч о проблемима који на најнепосреднији начин производе генерацијско сиромаштво код Рома, они се јављају пре свега у сфери запошљавања, образовања, здравствених и стамбених потреба.

Роми на територији општине Ариље се сусрећу са истим проблемима као и цела ромска популација у Србији.

ПОГЛАВЉЕ 2: ПРИОРИТЕТНЕ ОБЛАСТИ У ОКВИРУ ДЕКАДЕ ИНКЛУЗИЈЕ РОМА

2.1 Становање

Премда не постоје званични нити правилно прикупљени подаци о положају Рома у Србији, када је становање у питању, истраживања показују да је њихова ситуација у овом погледу веома тешка. Роми су у највећем броју настањени у насељима – махалама. Основна обележја ових насеља су нездраво и супстандардно становање, лоша комунална опремљеност, искљученост из система и нерегулисан статус.

Велики проценат ромске популације, без обзира да ли живи у руралној или урбаној средини, има веома лоше услове становања. Око 70% ових насеља је делимично легализовано или није легализовано уопште, док се 40% означавају као сламови. Око 60% Рома живи у нездравом и небезбедном окружењу, око 30% није прикључено на водовод, а 70% нема одговарајуће санитарне услове. Такође, већина Рома нема законом прописану документацију о власништву над својим кућама или земљом. Један део њих живи у туђим објектима или на туђем земљишту, најчешће некадашњем „друштвеном“.

Роми на територији општине Ариље станују груписани у три насеља:

1. Ромској махали – Горња махала;
2. Ромској махали – Доња махала;
3. Ромско насеље – Требежине;

2.1.1 Насеље Горња махала

Ово насеље се налази ужем центру града и у њему је настањено око 70 Рома. На овом простору изграђени су објекти индивидуалног становања, који су прилично дотрајали, неуредни и налазе се у веома лошем хигијенском стању. Већи број кућа је грађен од чврстог материјала, а мањи број је од шпер-плоче, иверице и другог материјала.

Хигијенски услови за живот у насељу су на веома лошем нивоу и присутна је стална опасност од избијања заразе и епидемије. Лоше хигијенско стање посебно погоршава непостојање система континуираног сакупљања и изношења комуналног отпада, што узрокује стварање ”дивљих депонија” које представљају извор заразе. Смеће се одлаже на јавну површину поред пута, на локацији где је постављена 1 киштра- контејнер капацитета 5м³.

Лоше хигијенско стање у насељу погоршава и недовољно изграђен систем водоснабдевања и канализационе мреже одговарајућег профила и капацитета.

Цело насеље је покривено водоводном и канализационом мрежом.

Реконструкција одговарајуће водоводне и канализационе мреже у Ромском насељу представљала би основни услов квалитетних и хигијенских услова за живот, отклања могућност ширења зараза и епидемија које би могле да имају несагледиве последице, штити од загађења подземне воде потребне за водоснабдевање.

2.1.2 Насеље Доња махала

Општи подаци о насељу:

Ромско насеље Доња махала смештено је у ширем центру града. У њему је настањено око педесетак припадника ромске заједнице. Насеље сачињава петнаестак кућа саграђених од чврстог материјала новије градње. Све куће у овом насељу прикључене су на градски водовод и канализациону мрежу.

2.1.2 Насеље Требежине

Општи подаци о насељу:

Ромско насеље Доња махала смештено је на периферији града у насељу Требежине. У њему је настањено око тридесетак припадника ромске заједнице. Насеље сачињава неколико кућа саграђених од чврстог материјала новије градње. Све куће у овом насељу прикључене су на градски водовод и канализациону мрежу.

Ромско становништво у општини Ариље:

У току октобра 2012. године у склопу пројекта „Заједно за прогрес“ чији је носилац НВО Форца из Пожеге, а партнерска организација на пројекту НВО ЛогИН из Ариља урађена је свеобухватна анкета чији ће резултати умногome помоћи у откривању и препознавању ромских проблема на територији општине Ариље, као и у одређивању правих смерница за њихово решавање.

Обрадом података анкете добијени су врло корисни подаци.

Што се тиче старосне структуре становника, одраслих лица (преко 18 година) је око 48 %, а затим деце школског (22%) и предшколског узраста (18%). Евидентно је да је младих у средњошколском узрасту свега око 10%. Значајан капацитет заједнице представља око 32% становника који имају завршену основну школу, као и око 20 % њих који похађају или су завршили средњу школу. Међутим, чињеница је да је највећи број становника насеља без икакве школе или су завршили прва четири разреда основне школе.

Од укупног броја анкетираних, њих 9% користи материјална давања преко Центра за социјални рад у складу са Законом о социјалној заштити и сигурности грађана.

Забрињавајући је податак да је 41 % анкетираних без икаквих прихода. Податак који забрињава такође је и да 70% анкетираних обавезе за комуналне и електро услуге не измирује на време, а да 25% уопште не измирује те обавезе, док само 5% припадника ромске мањине измирује све своје обавезе на време.

У сталном радном односу у друштвеном/државном сектору или приватном сектору је 14%, сакупљањем секундарних сировина бави се око 6%, рад „на црно“ је извор прихода за 11%, као надничари на пољопривреди ради 14%, а чак 32% се изјаснило да су издржавана лица. Стални приход кроз пензију, остварује свега 9% становника.

У сопственој конфорној кући или стану живи само 2% Рома у Ариљу, 47% живи у скромној кући у личној својини, а 48% станује у неусловним малим кућама.

Охрабрујући је податак да 91% има прописан прикључак за воду и канализацију, 5% је неадекватно прикључено на водовод и канализацију, а 4% нема прикључак ни градске воде ни канализације.

Оваква слика извора прихода говори о веома тешкој економској ситуацији ове заједнице, што се свакако одсликава и на услове становања.

Препоруке за будуће планирање унапређења положаја Рома у области становања :

Крајњи циљ Акционог плана за област становања је унапређење лоших стамбених услова и ситуација у ромским насељима. Бројни проблеми ромске популације и локације њихових насеља, определили су следеће активности у области становања:

- Решавање имовинско-правних односа; Легализација насеља и кућа;
- Унапређење и изградња инфраструктуре и улица у насељима;
- Побољшање постојећег стамбеног фонда и изградња нових стамбених јединица
- Интеграција и инклузија Рома у њихово непосредно окружење – суседства;
- Едукација ромског становништва о одржавању хигијене у стамбеним објектима и насељима.

2.2 Образовање

Као и у другим приоритетним областима, ни у области образовања не постоје потпуни званични подаци о положају Рома у образовном систему Србије. Ипак, поједина истраживања описују забрињавајућу, премда непотпуну, слику о овом питању. Ситуација у погледу степена образовања Рома увек је била изразито неповољна. И у односу на укупно становништво и у односу на етничке групе у Србији, Роми су најнеписменији.

Роми су релативно млада популација. Званична статистика говори да деца узраста до шест година чине преко 15% укупне ромске популације, а да деце узраста од 7 до 14 година има преко 16%. Процењује се да би се број ромске деце у узрасту који одговара припремном периоду за школу (од три до шест година) и основној школи могао кретати приближно између 60.000 и 120.000. Међутим, процењује се да ни 10% деце не похађа предшколску установу, пропуштајући тако прилику да науче језик на којем се изводи настава у школи. Само око 2% деце похађа обавезно основно образовање, док према проценама између 35% и 60% Рома није уопште уписано у школе, а више од 60% не заврши основну школу. У мање од 40% ромских насеља или у близини (до 1 км) постоји предшколска установа; у 55% ромских насеља или у близини (до 1 км) постоји школа, а за 20% насеља чак је и основна школа неприступачна.

Проблеми укључености Рома у образовни систем један је од најактуелнијих проблема, посебно са становишта интеграције у друштво. Елементарни рачун о трајању последица искључивања ромске деце из редовног школовања показује да ће се у наредном периоду ређати генерације које ће и даље репродуковати неписмене, а тиме и социјално хендикепиране за укључивање у модерне токове друштвеног развоја.

Ромска деца често, и то на раним узрастима, морају да доприносе породичном приходу и немају основне материјалне услове за похађање школе. Образовни ниво родитеља је по правилу такав да они не успевају да пруже помоћ деци у учењу.

Није редак случај да се у самој ромској заједници не признаје вредност формалног образовања па је и то разлог што родитељи недовољно подстичу похађање школе. Индивидуални услови становања су различити, али често не постоје ни просторни услови за учење.

Ситуација по питању образовања ромске популације у општини Ариље је слична образовној ситуацији на територији Републике Србије. Главни проблем представља недостатак релевантних података о образовној структури ромске популације као и о броју ромске деце која похађају предшколско, основно и средње образовање.

Највећи утицај на ниво образовања ромске популације у општини Ариље представља социјална структура ове националне мањине, незапосленост и необразованост родитеља, недостатак комуникације са образовним институцијама као и чињеница да се велики број деце уписује школу касније, у односу на своју генерацију, што изазива њихово неприхватање у окружењу. Посебан проблем представља и недостатак материјалних средстава за куповину и набавку уџбеника и неопходног школског прибора.

Резултати анкете спроведене у Ариљу говоре да 5% ромске популације нема никакво образовање, 29% има незавршену основну школу, 32% има завршену ОШ, док чак 34% има завршену средњу школу.

Значајан податак је и тај да је 100% Рома на територији општине Ариље настањено у градској средини.

2.2.2 Улога ромског асистента

Министарство просвете је 2007. године, у оквиру *Декаде инклузије Рома 2005-2015*, у сарадњи са Мисијом ОЕБС-а у Републици Србији и уз подршку Европске агенције за реконструкцију, започело пројекат увођења асистената за подршку образовању Рома. До сада је у основним школама у Републици Србији ангажовано 28 асистената. Они су у улози координатра између ученика и њихових родитеља са једне стране и школе (наставника) са друге стране.

Препоруке за будуће планирање унапређења положаја Рома у области образовања:

Квалитетније образовање и васпитање ученика ромске националности може се остварити заједничким активностима надлежних органа и служби, посебно школа. Кључна је улога родитеља, наставника као и ромског асистента. Приоритети у области образовања су:

1. Правовремено и ефикасно укључивање ромске деце у предшколско и основно образовање, што захтева:

- Укључивање ромске деце у предшколску установу;
- Обука васпитача за рад са ромском децом;
- Систематско праћење и санкционисање дискриминације у предшколским и школским срединама, а посебно међу васпитачима, наставницима и особљем ових институција;
- Материјалну подршку ромским ученицима и њиховим породицама у виду обезбеђења бесплатног превоза за ученике који живе у насељима далеко од предшколске установе или основне школе, бесплатних obroка у предшколским установама или основним школама, одеће, бесплатних уџбеника и другог образовног материјала;

Повећање броја Рома са средњим и високим образовањем, што захтева:

- Праћење успешности уписаних ученика и студената;
- Развијање и интензивирање активности у вези са информисањем о доступним стипендијама, кредитима и другим расположивим видовима материјалне подршке ромским ученицима и студентима;
- Успостављање и развијање механизма повезивања са тржиштем рада;
- Обезбеђивање финансијских средстава за стипендирање средњошколаца и студената ромске популације

Покретање акције образовања одраслих (основна и средња школа):

Стварање услова за наставак започетог основног образовања за заинтересована лица ромске популације

2.3 Запошљавање

Као и у случају осталих приоритетних области које су дефинисане Акционим плановима, ни о положају ромске популације када је у питању запошљавање не постоје званични и поуздани подаци. Роми су, у Србији друштвена група коју карактерише изузетно низак степен активности и висока незапосленост и готово стопостотна искљученост из јавних институција.

О овоме упечатљиво говоре подаци из Пописа становништва 2002. године: од укупног броја Рома економски је активно само њих 27,2%, а у узрасту радно способних економски је активно 58,2% Рома. Стопа незапослености је 4 пута већа него код неромског становништва. У истраживањима се наводи да је 60% Рома незапослено, а да више од половине Рома без успеха тражи посао дуже од пет година.

Непостојање докумената додатно отежава потрагу за послом, као што је случај са онима који, пошто не могу да пријаве пребивалиште, не могу да се пријаве у Националну службу за запошљавање, и самим тим не могу конкурисати за програме запошљавања.

Већина ромских домаћинстава има ограничене изворе прихода (то су углавном сезонски радови у пољопривреди и грађевинарству, рад у сивом сектору, сакупљање секундарних сировина, дознаке из иностранства и социјална помоћ од државе).

Резултати анкетања припадника ромске мањине у општини Ариље учинили су нам доступним следеће податке:

У Ариљу је 33% Рома незапослених квалификованих радника, запослених 14%, власника приватних радњи и предузећа је само 2%, и пољопривредника на сопственом имању је такође 2%, док је надничара 5%. Припаднице женског пола су запослене у изузетно малом броју, што доказује и податак да се чак 30% изјаснило као домаћица.

Што се тиче прихода у ромским породицама, дошло се до следећих резултата: 64% има нередовна примања која не задовољавају основне потребе, 17% има нередовна примања која могу да задовоље основне животне потребе, а 19% Рома у Ариљу има редовне, планиране приходе.

Свој материјални положај су оценили као релативно добар 2% испитаних, као релативно лош 20%, као веома лош 23%, а чак 55% анкетираних Рома свој материјални положај окарактерисало је као неподношљив.

Као последица велике незапослености резултат на питање који су разлози због којих не измирујете своје обавезе на време одговор код 95% испитаних је био, јер нема финансијских могућности.

Као највеће проблеме у општини Ариље Роми су истакли недостатак шанси за запошљавање из чега као последица проистиче велика незапосленост, нередовна примања, недостатак здравствене заштите, а то све за резултат има сиромаштво.

Препоруке за будуће планирање унапређења положаја Рома у области запошљавања:

Циљ акционог плана за запошљавање Рома јесте да смањи стопу незапослености, да повећа број радно-способног и економски активног ромског становништва кроз стварање услова за њихову евиденцију и пријављивање на тржиште рада, како би се активно укључили у програме запошљавања и samozapoшљавања, као и повећање њихове укључености у јавне институције.

Приоритети у области запошљавања су:

- Што веће укључивање у одговарајуће програме активних мера на тржишту рада
- обука, преквалификација, доквалификација, samozapoшљавање са посебним нагласком на психолошку помоћ и помоћ при професионалној оријентацији;
- Запошљавање Рома и успостављање одрживог и стабилног тренда раста запослености ромске популације;
- Подршка послодавцима који запошљавају Роме;
- Програми развоја предузећа и задруга за Роме;
- Радити на мотивацији Рома да се школују и укључују у основно образовање одраслих;
- На локалном нивоу заједнички одрадити пројекте који би помогли овој ризичној групи у решавању проблема незапослености.

2.4 Здравство

Подаци прикупљени из рутинске здравствене статистике, нарочито они који се односе на оболевање, не садрже информације о етничкој припадности, па се здравствено стање ромске популације може пратити само на основу резултата циљаних истраживања.

Старосна структура и просечна старост Рома се значајно разликују у односу на општу популацију. Највећи број Рома чине деца млађа од шест година (нешто више од 11% укупног ромског становништва), а заступљеност по старосним групама затим прогресивно опада. Индекс старења ромске популације износи 0,15 потпуно супротно од индекса старења укупне популације у Републици Србији, који износи 1,01. Просечна старост ромских жена и мушкараца је приближно иста (27,6 година за жене и 26,7 година за мушкарце), што је за 14 односно за 12 година ниже од просечне старости жена и мушкараца у Републици Србији. Стопа смртности мајки и одојчади су веома високе, док се ромска деца много чешће разбољевају (између 3 и 10 пута чешће) него што је то случај са општом популацијом. На сваких 6 Рома старости између 25 и 44 године, један болује од неке хроничне болести, док је тај однос у општој популацији одприлике 1 од 16.

Здравствена заштита деце - Истраживања показују да сиромаштво, лоши животни услови, друштвена искљученост и смањена доступност здравствене

заштите представљају основне узроке повећане смртности деце. Око 93% ромске деце рађа се уз присуство здравственог радника. Обухват имунизацијом се постепено смањује са узрастом деце – прву дозу Ди-Те-Пер и полио вакцине добије око 85% ромске деце, а свега 59% деце се комплетно вакцинише до 18. месеца живота. Позитивни показатељи здравља – стање ухрањености деце и телесна тежина на рођењу – такође показују неповољне тенденције у односу на просек опште популације. Неухрањеност деце из ромских насеља је неколико пута већа у односу на просек за Републику Србију (8% потхрањене деце у односу на нешто мање од 2% у општој популацији).

Здравствена заштита жена у репродуктивном периоду - Око 89% Ромкиња је бар једном у току трудноће прегледао здравствени радник. Обухват Ромкиња пруженим услугама у току трудноће (мерење телесне масе, притиска, анализа крви и урина, Папаниколау тест) мањи је за 20 до 25% од обухвата осталих жена у Републици Србији. Ове услуге најмање добијају најсиромашније и необразоване Ромкиње. Око 93% Ромкиња се породило у здравственим установама, 67% уз присуство лекара, а око 24% уз присуство бабице.

Здравствена заштита одраслих - Ризик од умирања код одраслог ромског становништва је један и по (код мушкараца) до два пута (код жена) већи од националног просека. Узроци смрти се не разликују битније у односу на општу популацију – доминирају кардиоваскуларна обољења, а за њима следе малигне болести, уз нешто већу заступљеност инфективних и респираторних болести као узрока смрти.

У складу са Законом о здравству и Законом о здравственом осигурању, Роми, као и друге осетљиве групе, имају право на приступ примарној здравственој заштити уз умањене трошкове. Међутим, они имају потешкоће у остваривању овог права. Примарна здравствена заштита и здравствена заштита у хитним случајевима, без обзира на нерегулисани статус и лична документа, за Роме треба да буду бесплатне, али је приступ тим услугама онемогућен услед недовољног знања здравствених радника који настављају да траже лична документа приликом пружања здравствених услуга.

Највећи проблем Рома у области здравствене заштите представља постојање разних фактора који ограничавају приступ здравственим услугама, укључујући недостатак личних докумената, језичке препреке, културалну неосетљивост међу здравственим радницима према специфичним карактеристикама здравствених проблема ромске популације, као и дискриминаторске ставове и поступке. Слабији обухват здравственом заштитом повезан је са проблемима миграната (у земљи и изван земље) и легализацијом њиховог статуса у земљи, односно са регулисањем пребивалишта у насељима где Роми неформално живе, затим са недовољним обухватом деце имунизацијом и вакцинацијом, нарочито слабијом бригом о деци која нису рођена у болничком окружењу или су искључена из обавезног система. Даље, повезан је и са недовољним сазнањима ромских жена о превенцији и заштити од нежељених трудноћа и инфекција, али и са ценама здравствених услуга (болничких, ванболничких и стоматолошких).

Стога, побољшање укупне здравствене слике ромске популације у Србији, посматрано средњерочно, али и дугорочно, треба да прати успешна инклузија социјално угрожених Рома у систем здравственог осигурања, али и виши степен информисаности о начинима на којима се законски регулисана права могу остварити.

На територији општине Ариље 68% припадника ромске мањине има оверену здравствену књижицу, док само 12% ромског становништва не поседује здравствену

књижицу. Код лекара одлази 18% једном месечно, више пута месечно такође 18%, неколико пута годишње 50% испитаника, док се 14% изјаснило да лекара посећује често.

Санитарни услови у којима ариљски роми живе су такви да 38% има комплетно опремљено унутрашње купатило, 36% има делимично или слабо опремљено купатило, 16% има неопремно купатило, 5% нема унутрашње купатило, а такође 5% становника користи спољашњи објекат за регулисање основних физиолошких потреба.

Препоруке за будуће планирање унапређења положаја Рома у области здравства:

Препоруке и приоритети за даљу акцију на унапређењу здравља ромске популације формулисани су на основу сагледавања постојеће ситуације у вези са здрављем и здравственом заштитом Рома, увидом у активности чија је реализација у току, као и уз уважавање међународних и опште прихваћених препорука у овој области. Приоритети у овој области су:

- Утврђивање здравственог стања ромске популације;
- Побољшање остваривања права Рома на здравствену заштиту кроз праћење примене Закона о здравственој заштити;
- Побољшање доступности здравствене заштите за ромску популацију;
- Унапређење животног окружења у ромској заједници;
- Запошљавање ромских здравствених медијатора у домовима здравља;
- Сензибилизација и едукација здравствених радника за рад са ромском популацијом.

2.4.2 Социјално осигурање и социјална заштита

Досадашње активности у области заштите и интеграције Рома одвијале су се без систематског и координираног приступа од стране надлежних министарстава и других државних органа и уз недовољну сарадњу са институцијама јединица локалне самоуправе.

Велико ограничење у формулисању и планирању активности на интеграцији Рома представља то што не постоје прецизни подаци о броју и структури Рома, о степену њихове угрожености, односно о њиховом имовинском, образовном и здравственом статусу, као и о другим значајним показатељима. Ромска популација није хомогена у смислу потреба за друштвеном интервенцијом, па су ове потребе условљене степеном образовања, старосном структуром, здравственим стањем, полом, бројем деце и многим другим факторима.

Око 60% рома у Ариљу је у браку, 19% није у браку, 2% разведено, 10% удоваца/удовица, и 9% живи у ванбрачним заједницама.

Занимљив податак је да се 100% Рома изјаснило као религиозно, од тога 95% православне вероисповести, док 5% није хтело да се изјасни по том питању.

У брак ступају између 18 и 25 година њих 68%, између 15 и 18 год. 20%, пре петнаесте године 4%, од 25 до 30 године у брак је ступило 6%, а после тридесете само 2% анкетираних Рома.

Идеалан број чланова породице је у 84% од три до четири, а 16% сматра да породица треба да има пет и више чланова.

За двоје деце одлучило би се 53%, за три до пет 36%, за више од пет 9%, а 2% жели да има или већ има једни дете.

Препоруке за будуће планирање унапређења положаја Рома у области социјалног осигурања и социјалне заштите

Унапређење положаја ромске популације у области социјалног осигурања и социјалне заштите могуће је остварити кроз:

- Остваривање веће укључености Рома у систем социјалне заштите и бољи приступ правима из домена социјалне, породичноправне и дечије заштите, као и свим осталим правима од значаја за социјалну сигурност грађана
- Усвајање посебне методологије за израду „социјалне карте“ ромске заједнице, при чему истраживања треба обављати на локалном нивоу како би се дефинисале социјалне потребе ромских заједница, идентификовале одговарајуће услуге социјалне заштите и улоге свих могућих актера;
- Рад на стварању могућности за запошљавање у сарадњи са другим институцијама које су у могућности да спроводе мере за запошљавање;
- Обезбеђивања активног учешће Рома у свим програмима који се на њих односе, а у локалним срединама где не постоје ромски стручњаци треба ангажовати ромске асистенте.

ПОГЛАВЉЕ 3: АНАЛИЗА СИТУАЦИЈЕ

Анализа контекста или радног окружења је обухватила три врсте квалитативних анализа: Анализу или Преглед документације, Анализу заинтересованих страна и Анализу стања (SWOT).

3.1 Анализа документације

Анализа или **Преглед документације** обухватила је неколико кључних националних стратешких докуманата релевантних за ову област, актуелни законски оквир који регулише питања Рома у Републици Србији, стратешка документа општине Ариље и досадашње активности, текуће и реализоване пројекте намањене Ромима.

Националне стратегије пружају основу и дају смернице за развијање мера и акција у области локалне интеграције Рома којима доприносе унапређењу њиховог животног стандарда и укупног друштвеног положаја.

Национални стратешки и плански документи од значаја за питања Рома су:

- **Национална стратегија за унапређење положаја Рома у Републици Србији (2009)** - Стратегија за унапређење положаја Рома у Републици Србији поставља основе за унапређивање положаја Рома у Републици Србији и смањење разлике између ромске популације и осталог становништва. Такође, овим документом ствара се основа за идентификовање и примену мера афирмативне акције, пре свега у областима образовања, здравља, запошљавања и становања;
- **Стратегија за смањење сиромаштва (2003)** - ССС представља целовит план активности усмерен на смањивање кључних аспекта сиромаштва стварањем материјалних и других предуслова и пружање шанси сваком да обезбеди егзистенцију себи и својој породици. Постоји довољно ресурса – људских, материјалних и природних – да се у релативно кратком року, сопственим снагама и уз подршку међународне заједнице, елиминишу најизраженији облици сиромаштва, посебно присутни у неразвијеним подручјима и концентрисани међу социјално најугроженијим групама;
- **Национална стратегија за решавање питања избеглих и интерно расељених лица (2002)** - Национална стратегија дефинише два основна начина решавања стамбеног проблема: прво, приступачна стамбена изградња којом се омогућава куповина и изградња стамбених објеката под кредитним условима повољнијим од тржишних (стамбене јединице у власништву); друго, социјално становање које обухвата станове у државном власништву за смештај најугроженијих категорија становништва, укључујући и ромску популацију, као и њихово трајно збрињавање.

➤ **Национална стратегија запошљавања 2005-2010** - којом се дефинишу правац и опсег активности које треба предузети да би се успешно решавали проблеми и развијало ефикасно тржиште рада у складу са осталим развојним циљевима земље. Овом стратегијом је предвиђено веће укључивање Рома у процес образовања, описмењавања и стручног оспособљавања, као и на подстицање samozapošljavanja лица која се баве старим занатима, што веће укључивање у одговарајуће програме активних мера на тржишту рада – обука, преквалификације, АТП, samozapošljavanje са посебним нагласком на психолошку помоћ и помоћ при професионалној оријентацији за инвалиде и промовисање флексибилних облика запошљавања;

➤ **Стратегија развоја социјалне заштите** - Ефикасан систем социјалне

заштите треба да одговори на потребе грађана у новим околностима и да подржава рањиве и маргинализоване појединце и групе којима је неопходна организована помоћ заједнице и државе, као и грађане који нису у стању да учешћем у економској активности обезбеде своју егзистенцију;

➤ **Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности (2009)** - обухваћене су области које се тичу учешћа жена у креирању политика и у доношењу одлука у области економије, образовања, здравља, насиља над женама, као и питања средстава јавног информисања и јавног мњења, пошто је кроз широку и демократску дискусију процењено да су ове области кључне за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности;

➤ **Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља (2008)** - Визија која се промовише овом Стратегијом, јесте да сва деца у Републици Србији, без обзира на узраст, пол, национално или етничко порекло, породични статус и било које друге социјалне или индивидуалне карактеристике детета и његове породице, одрастају у окружењу безбедном од сваке врсте насиља, у коме се поштују личност и достојанство детета, уважавају потребе и развојне могућности детета, и омогућава детету да развија толеранцију и користи ненасилне видове комуникације;

➤ **Стратегија регионалног развоја Републике Србије за период од 2007. до 2012. године** – поставља као главни циљ сузбијање сиромаштва кроз укључивање значајних друштвених циљева: побољшање здравства и образовања;

➤ **Национална стратегија одрживог развоја (2008)** - Један од најважнијих циљева одрживог развоја јесте отварање нових радних места и смањење стопе незапослености, као и смањење родне и друштвене неједнакости маргинализованих група, подстицање запошљавања младих и лица са инвалидитетом, као и других ризичних група;

➤ **Национална стратегија за младе (2008)** – Овом стратегијом омогућава се да сви млади имају право на једнаке шансе, на информисање, на лични развој, доживотно учење, запошљавање у складу са сопственим карактеристикама, изборима и способностима. Обезбеђује се поштовање родне равноправности, недискриминације, слободе, достојанства, безбедности, личног и друштвеног развоја младих.

Актуелни законски оквири за питања Рома су :

1. **Закон о забрани дискриминације** – којим се уређује општа забрана дискриминације, облици и случајеви дискриминације, као и поступци заштите од дискриминације;
2. **Закон о заштити националних мањина**, у коме се од државе експлицитно очекује да предузме одговарајуће мере за унапређење живота Рома;
3. **Закон о здравственој заштити и Закон о здравственом осигурању** – у којима је дефинисано да Роми као и друге осетљиве групе становништва, имају приступ примарној здравственој заштити уз умањене трошкове;
4. **Закон о запошљавању и осигурању у случају незапослености** - којим се омогућава позитивна дискриминација категорија изложених већем ризику од незапослености, укључујући и мањине;
5. **Закон о основама система образовања и васпитања** - у коме је наглашено да свако има право на образовање и васпитање, и да су грађани Републике Србије једнаки у остваривању права на образовање и васпитање, без обзира на пол, расу, националну, верску и језичку припадност, узраст, физичку и психичку конституцију, социјално и културно порекло, имовно стање, политичко опредељење или друго лично својство.

Локална стратешка и планска документа указују на основне правце развоја у области социјалне и стамбене политике, дефинисање јасних циљева и квалитетније решавање проблема, ефикасније коришћење ресурса у складу са савременим методологијама у области социјалне политике и политике становања, као и политике посебне бриге о деци.

3.2 Анализа заинтересованих страна

Анализом заинтересованих страна идентификоване су кључне заинтересоване стране за унапређење положаја Рома у општини Ариље, које су диференциране на крајње кориснике услуга и кључне партнере локалној самоуправи у развијању и примени мера и програма.

Крајњи корисници

Локалним акционим планом као крајњи корисници дефинисани су:

Роми са територије општине Ариље;

Кључни партнери локалној самоуправи у решавању питања Рома су:

- **Центар за социјални рад општине Ариље**
- **Здравствене установе**
- **Национална служба за запошљавање**
- **општинска предузећа и Општинска стамбена агенција у сарадњи са**

Одељењем за урбанизам, грађевинарство и стамбено комуналне делатности управе

- **Школска управа Ариља**
- **Црвени крст Ариље**
- **Невладине организације и Међународне хуманитарне организације Локални медији**

3.3 Анализа стања

Анализа стања у локалној заједници у вези са унапређењем положаја Рома извршена је кроз идентификовање досадашњих активности и резултата у овом домену и сагледавање позитивних капацитета и слабости локалне заједнице, као и могућности и препрека са којима се суочава у свом радном окружењу.

SWOT АНАЛИЗА

	<u>Снаге</u>	<u>Слабости</u>
<p>У Н у Т Р А Ш Њ Е</p>	<p>- Извршна власт општине Ариље је отворена за решавање питања Рома;</p> <p>- Спремност Центра за социјални рад и Црвеног крста да активно учествују у решавању проблема Рома;</p> <p>- Добро организован рад Општинске Дирекције за планирање и изградњу и Одељења за урбанизам,</p> <p>Р грађевинарство и стамбено-комуналне делатности Градске управе општине</p> <p>Ш Регионална привредна комора и Национална служба за запошљавање заинтересоване за активно учешће у програмима и пројектима намењеним унапређењу положаја ромске популације на територији општине</p> <p>-Формирана Служба за управљање пројектима и локални економски развој и стручно оспособљена за рад;</p> <p>-Буџет усмерен на развој инфраструктуре;</p> <p>-Систем здравства и здравствене</p>	<p>-Недовољна финансијска средства за Роме;</p> <p>-Буџет не опредељује довољно средстава за суфинансирање пројеката;</p> <p>-Спора процедура усвајања урбанистичке планске документације;</p> <p>-Недостатак стамбених јединица и комуналне инфраструктуре, у насељима у којима живе Роми;</p> <p>-Јавност још увек нема довољно релевантних информација о положају ромске популације на територији општине Ариље</p> <p>-Недостатак стартатешких докумената у области развоја града;</p> <p>- Недовољно едукована ромска популација;</p> <p>- Роми недовољно заступљени у институцијама.</p>

	<p>институције отворен за решавање проблема Рома;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Постојање ромских НВО; -Развијен локални систем информисања и отворен за питања Рома. 	
<p>С П О Љ А Ш Њ Е</p>	<p style="text-align: center;"><u>Могућности</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Декада инклузије Рома 2005-2015. године; -Подршка надлежних министарстава; - Подршка одређених доступних донаторских програма; -Доступни фондови који се баве проблематиком Рома. 	<p style="text-align: center;"><u>Препреке</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -Недовољан /спор прилив средстава из доступних фондова; -Ограничена финансијска средства за реализацију програма за унапређење положаја Рома; -Поједини програми намењени унапређењу положаја Рома су већ у завршној фази реализације; -Нестабилна политичка ситуација која може да успорава приступ потенцијалним ресурсима.

ПОГЛАВЉЕ 4: ОПШТИ И СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ

Имајући у виду број Рома на територији општине Ариље, њихову образовну структуру, степен запослености и услове смештаја, анализу стања, расположиве локалне ресурсе и капацитете, као и детаљну анализу њихових потреба и проблема, дефинисан је општи циљ у локалном Акционом плану.

Општи циљ у локалном Акционом плану је у складу са националним стратешким и планским документима и са локалним стратешким документима релевантним за ову проблематику.

Општи циљ:

Унапређење положаја Рома на територији Општине Ариље, нарочито у областима становања, образовања, запошљавања и здравствене заштите и стварање услова за њихову већу укљученост у друштвене токове.

Специфични циљеви Локалног акционог плана за унапређење положаја Рома на територији општине Ариље :

У оквиру овог акционог плана дефинисано је више специфичних циљева у области становања, образовања, запошљавања и здравства.

Специфични циљеви у области становања:

Специфични циљ 1.1: Створити услове за легализацију стамбених објеката у Ромским насељима у периоду 2012 – 2016. године;

Специфични циљ 1.2: Унапредити и изградити инфраструктуру у Ромским насељима у периоду 2012 – 2016 године;

Специфични циљ 1.3: Побољшати услове становања ромских породица у Ариљу обезбеђивањем минималних стамбених стандарда у периоду од 2012 – 2016. године.

Специфични циљеви у области образовања :

Специфични циљ 2.1: Повећање броја ромске деце која похађају редовну наставу у предшколским установама у Ариљу, кроз стварање бољих услова за припремну наставу;

Специфични циљ 2.2: Повећање броја деце ромске популације која се редовно уписују и похађају основну школу уз мотивацију за остваривање успешних резултата;

Специфични циљ 2.3: Повећање броја ромске деце која редовно похађају средњу школу кроз промовисање значаја средњошколског образовања;

Специфични циљ 2.4: Повећање броја ромске деце која су укључена у систем високошколског образовања

Специфични циљеви у области запошљавања:

Специфични циљ 3.1: Смањити стопу незапослених Рома и повећати број радно способног и економски активног ромског становништва на територији општине Ариље до краја 2016. године.

Специфични циљеви у области здравства :

Специфични циљ 4.1: Повећање нивоа знања о значају лечења и превентивне контроле здравља целе ромске популације у Ариљу;

Специфични циљ 4.2: Побољшање положаја социјално угрожених Рома кроз помоћ у здравственој нези и адекватном начину исхране;

Специфични циљ 4.3: Унапређење хигијенско епидемиолошких услова у Ромским насељима у циљу спречавања настанка и ширења заразних болести;

Специфични циљ 4.4: Стварање услова за већу укљученост Рома у систем социјалне и здравствене заштите.